

Oikeusministeriö

Viite: Lausuntopyyntöne OM 1/41/2011, OM018:00/2011

Asia: Lausunto

Oikeusministeriö on pyytänyt Helsingin hovioikeudelta lausuntoa isyyslain uudistamista valmistelleen työryhmän mietinnöstä. Hovioikeus esittää pyydettyinä lausuntona seuraavan.

Yleistä

Hovioikeus pitää isyyslain uudistamista tarpeellisena työryhmän mietinnössä esitetystä syistä.

Hovioikeus ottaa lausunnossaan kantaa työryhmän ehdotuksiin lähinnä niiltä osin kuin niillä on liittymäkohtia yleisten tuomioistuinten toimintaan. Hovioikeus ei ota yleisesti ottaen kantaa kysymyksiin, jotka ovat luonteeltaan oikeuspoliittisia. Lausunnossa seurataan työryhmän mietinnön systematiikkaa.

Äitiyden sääntely (luku 1)

Hovioikeus pitää mietinnön jaksossa 1.3 esitetystä syistä tarpeellisena, että lakiin otetaan äitiyttä koskevat perussäännökset. Hovioikeus kannattaa työryhmän ehdotusta, jonka mukaan lakiin otettaisiin yleinen äitiyden määritelmä. Tarpeellista olisi lisäksi säätää, että isyksen vahvistamista ja kumoamista koskevia säännöksiä voidaan analogisesti soveltaa myös äitiyden vahvistamista tai kumoamista koskevissa tilanteissa.

Mietinnön jaksoissa 1.4 ja 1.5 esitetystä syistä hovioikeus pitää perusteltuna, että sekä rekisteröidyn että rekisteröimättömän naisparin vanhemmuutta koskevaa sääntelyä kehitetään hedelmöityshoitotilanteiden osalta. Jos naispari on yhteisymmärryksessä hankkinut lapsen hedelmöityshoidon avulla eikä siittiöiden luovuttajaa voida vahvistaa lapsen isäksi, olisi taroituksenmukaista, että lapsen äidin naispuolinen parisuhdekumppani voitaisiin vahvistaa lapsen toiseksi vanhemmaksi. Tällaisen sääntelyn etuna olisi muun ohella se, että parisuhdekumppanin vanhemmuuden vahvistamista koskevaa selvää asiaa ei tarvitsisi tarpeettomasti saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi adoptiohakemuksena.

Hovioikeus yhtyy työryhmän näkemykseen, että oikeudellinen tilanne selkiytyisi, jos lakiin otettaisiin äitiyttä koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset. Hovioikeuden käsiteltävinä on viime vuosina ollut eräitä sellaisia vieraassa valtiossa isyydestä annetun päätöksen tunnustamista koskevia asioita, joiden yhteydessä on ollut havaittavissa, että myös vieraassa valtiossa äitiydestä annetun päätöksen tunnustaminen olisi tarpeellista säännellä laissa.

Isysolettaman laajentaminen (jakso 5.2)

Työryhmä on ehdottanut äidin avioliittoon perustuvan isysolettaman laajentamista tilanteissa, joissa lapsi syntyy aviomiehen kuoltua. Hovioikeus kannattaa ehdotusta, koska se vähentää tarvetta saattaa selviä asioita tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Hovioikeus yhtyy työryhmän arvioon, että isysolettamaa ei ole perusteltua laajentaa muulla tavoin.

Mahdollisuus tunnustaa isyys ennen lapsen syntymää (jakso 5.3)

Ehdotuksella ei ole merkitystä tuomioistuimissa käsiteltävien isyysasioiden kannalta, joten hovioikeus ei ota kantaa ehdotuksen tarkoituksenmukaisuuteen. Hovioikeus kiinnittää kuitenkin jäljempänä huomiota erääseen yksityiskohtaan (14 §).

Isyyden vahvistaminen miehen oikeudenomistajien suostumuksella (jakso 5.8)

Hovioikeus kannattaa työryhmän ehdotusta, koska se vähentää tarvetta saattaa selviä asioita tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Isyyden vahvistaminen kanteella (jakso 5.9)

Hovioikeus puoltaa miehen kanneoikeuden laajentamista työryhmän ehdottamalla tavalla mietinnön jaksoista 4.4.4 ja 5.9 ilmenevistä syistä. Ehdotuksen yksityiskohtiin liittyviä ongelmia tarkastellaan jäljempänä pykäläkohtaisissa huomioissa (25 §).

Aviomiehen isyyden kumoaminen (jakso 5.10)

Hovioikeus ei ota kantaa muutosehdotuksen tarkoituksenmukaisuuteen. Ehdotuksen yksityiskohtiin liittyviä ongelmia tarkastellaan kuitenkin jäljempänä pykäläkohtaisissa huomioissa (38 §).

Avioliiton ulkopuolella ennen isyyslain voimaantuloa syntyneiden lasten asema (luku 2 ja jakso 5.11)

Hovioikeus pitää työryhmän mietinnössä mainituista syistä perusteltuna, että isyyslain voimaantulon jälkeen annetun lain 7 §:n 2 momentissa säädetty kannerajoitus poistetaan. Muutos on syytä toteuttaa kiireellisesti, jotta lainsäädäntö saadaan pikaisesti sopusointuun Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön kanssa.

Hovioikeus toteaa yleisesti, että työryhmän ehdotus perintöoikeuden rajoittamisesta kysymyksessä olevissa tilanteissa vain lakiosaan on ongelmallinen lasten yhdenvertaisuuden kannalta. Hovioikeus ei ota kuitenkaan yksityiskohtaisemmin kantaa siihen, miten perintöoikeus olisi puheena olevissa tilanteissa perustelluinta säännellä. Erästä siirtymäsäännöstä koskevia erityisongelmia tarkastellaan kuitenkin jäljempänä pykäläkohtaisissa huomioissa (62 §).

Vaikutukset tuomioistuinlaitoksen toimintaan (jakso 6.2.4)

Hovioikeus pitää asianmukaisina työryhmän mietinnössä esitettyjä arvioita uudistuksen vaikutuksista tuomioistuinlaitoksen toimintaan.

Isyyslakiehdotusta koskevat pykäläkohtaiset huomiot

14 §. Isyyden tunnustaminen ennen lapsen syntymää

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että miestä, joka on 14 §:n 2 momentissa säädetyin tavoin tunnustanut isyytensä, on tärkeää tunnustamisen yhteydessä informoida pykälän 5 momentin mukaisesta peruuttamismahdollisuudesta ja sitä koskevasta määräajasta. Näin voidaan ehkäistä ennalta sellaisten tilanteiden syntymistä, joissa mies myöhemmin vetoaa siihen, että hän ei tiennyt peruuttamismahdollisuudesta. Hovioikeus esittää, että tunnustamisen vastaanottavalle kättilölle tai terveydenhoitajalle säädettäisiin velvollisuus antaa tunnustamisen yhteydessä miehelle asiaa koskeva informaatio kirjallisessa muodossa.

22 §. Maistraatin toimivalta

Pykälän 1 momentin 2 kohdassa käytetään ilmaisua: ”- - 20 §:ssä tarkoitetun selvityksen perusteella voidaan pitää selvitetynä, että mies on *siittänyt* lapsen.” Ilmaisussa on ristiriita suhteessa siihen, että 20 §:ssä käytetään ilmaisua ”- - toimitettu isyyden selvittäminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus osoittavat hänen olevan avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen isä - - ”. Niin kuin myös lakiehdotuksen 3 §:n 2 momentista ilmenee, lakiehdotuksen 20 §:ssä käytettyä ilmaisua voidaan pitää soveltamisalaltaan laajempänä kuin 22 §:ssä käytettyä. Säännösten sanamuodoissa oleva ristiriita on jatkovalmistelussa syytä poistaa.

25 §. Kanneoikeuden edellytykset ja asianosaiset

Pykälän 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan miehen oikeudenomistajat tulevat hänen sijaansa, jos mies kuolee kanteen ollessa vireillä. Pykälän perustelujen (s. 102) mukaan säännöstä on tarkoitus soveltaa myös silloin, kun mies on kantajana. Säännöksen sijoittaminen lapsen kanneoikeutta koskevaan 1 momenttiin ei ole johdonmukaista suhteessa perusteluista ilmenevään tarkoitukseen. Hovioikeus esittää, että sääntelyä selkeytetään siirtämällä kyseinen säännös 1 momentista uudeksi 3 momentiksi.

Pykälän 2 momentin 1 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi miehen kanneoikeuden edellytykseksi muun ohella se, että mies saattaa tulla kyseeseen lapsen isänä. Perusteluissa ei ole lähemmin tarkasteltu sitä, mitä kyseisellä edellytyksellä tarkoitetaan. Säännöksen sanamuoto viittaa siihen, että miehen kanneoikeuden yhtenä edellytyksenä olisi jonkinlainen tuomioistuimen viran puolesta tekemä alustava arvio kantajan isyyden todennäköisyydestä.

Hovioikeus ei pidä kyseisen edellytyksen sisällyttämistä pykälään perusteltuna. Se on tarkoitukseltaan epäselvä ottaen huomioon, että pykälässä on kysymys nimenomaan kanneoikeuden edellytyksistä eikä kanteen hyväksymisen edellytyksistä. Hovioikeuden mielestä olisi asianmukaista säännellä kanneoikeuden edellytykset niin selkeästi, että tuomioistuimen olisi pääsääntöisesti mahdollista todeta kanneoikeuden edellytykset tai niiden puuttuminen heti kanteen vireille tullessa. Myöskään periaatteelliselta kannalta ei vaikuta asianmukaiselta, että itseään isänä pitävän miehen kanne voitaisiin jättää tutkimatta sillä perusteella, että miehen isyyttä ei tuomioistuimen oman arvion perusteella voida pitää riittävän todennäköisenä.

Pykälän perusteluissa on viitattu oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentin säännöseen, jonka mukaan tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos kantajan vaatimus on selvästi perusteeton. Hovioikeus toteaa selvyiden vuoksi, että kyseinen säännös koskee kanteen hylkäämistä aineellisten edellytysten puuttumisen vuoksi. Tämä on eri asia kuin kanteen jättäminen tutkimatta kanneoikeuden puuttumisen perusteella.

26 §. Kanneoikeuden rajoitukset

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että miestä on tärkeää lastenvalvojan tai maistraatin päätöksen yhteydessä informoida 26 §:n 2 momentin mukaisesta kanneajasta. Näin voidaan ehkäistä ennalta sellaisten tilanteiden syntymistä, joissa mies myöhemmin vetoaa siihen, että hän ei tiennyt kanneajasta. Hovioikeus esittää, että lastenvalvojalle ja maistraatille säädetäisiin velvollisuus antaa päätöksen yhteydessä miehelle kirjallisesti tieto kanneajasta.

38 §. Kanneoikeuden rajoitukset

Pykälän 2 momentti koskee sen sanamuodon mukaan tilanteita, joissa joku muu kuin äidin aviomies katsoo olevansa äidin avioliiton aikana syntyneen lapsen isä. Perusteluissa (s. 114) todetaan säännöksen koskevan tilanteita, joissa isyys on todettu avioliitosta johtuvan isyys-olettaman perusteella. Perusteluissa käytetystä ilmaisusta huolimatta säännöksen lienee tarkoitus sanamuotonsa mukaisesti koskea vain lakiehdotuksen 2 §:n 1 momentissa ja 2 momentin jälkimmäisessä virkkeessä tarkoitettuja tilanteita eikä 2 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettuja tilanteita. Perusteluita olisi asianmukaista täsmentää tältä osin.

Pykälän 2 momentin 3 kohdassa säädetäisiin kanneoikeuden edellytykseksi, että tuomioistuimien arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen. On epäselvää, mikä olisi tämän edellytyksen suhde saman momentin 1 ja 2 kohdassa säädettyihin yksityiskohtaisiin kanneoikeuden edellytyksiin. Avoimeksi jää, olisiko kanteen ajamista 1 ja 2 kohdan edellytysten täytyessä yleensä pidettävä lapsen edun mukaisena vai olisiko niiden täytyessäkin aina oltava lisäksi käsillä jotakin kyseistä yksittäistapausta koskevaa selvitystä siitä, että kanteen ajaminen on lapsen edun mukaista. Epäselvää on myös, kuinka pitkälle meneviä selvityksiä tuomioistuimen olisi tarkoitus hankkia asianosaisten olosuhteista voidakseen tehdä säännöksessä edellytetyn arvion. Jos tällaista arviota tuomioistuimelta edellytetään, tulisi harkita, olisiko tuomioistuimella oltava mahdollisuus hankkia asiassa selvitystä sosiaalilautakunnalta vastaavasti kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 16 §:ssä säädetään.

Jos katsotaan tarpeelliseksi ottaa lakiin näin harkinnanvarainen kanneoikeuden edellytys, säännöksen tarkoitusta tulisi selostaa lakiehdotuksen perusteluissa huomattavasti seikkaperäisemmin.

40 §. Määräaika kanteen nostamiselle

Ehdotuksen mukaan pykälän 2 momentissa säädetty mahdollisuus poiketa 1 momentissa säädetystä kanneajasta ei koskisi leskeen ja perillisiin 3 momentin mukaan sovellettavaa kanneaikaa. Käytännössä mahdollisesti esille tulevia poikkeuksellisia tilanteita silmällä pitäen hovioikeus esittää jatkovalmistelussa harkittavaksi, olisiko sääntelyn joustavuutta perusteltua lisätä siten, että 2 momentin poikkeusmahdollisuus koskisi myös 3 momentissa säänneltyjä tilanteita.

62 §. Lapsen perintöoikeus eräissä tapauksissa

Ehdotetun 62 §:n 2 momentin mukaan pykälän 1 momentissa säädettyä perintöoikeuden rajoitusta sovellettaisiin myös, jos isyys on vahvistettu ennen ehdotetun lain voimaantuloa ja vahvistamisen yhteydessä isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentti on perustuslain 106 §:n tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan nojalla jätetty soveltamatta. Lisäksi edellytettäisiin, että perinnönjakoa ei ole toimitettu ennen ehdotetun lain voimaantuloa.

Tilanteissa, joissa isyys on säännöksessä tarkoitettulla tavalla vahvistettu ja mies on kuollut mutta perinnönjakoa ei ole toimitettu ennen ehdotetun lain voimaantuloa, säännöksen sovel-

taminen johtaisi siihen, että perillisaseman jo saavuttaneiden henkilöiden perintöoikeutta rajoitettaisiin. Ehdotettu säännös on siten ristiriidassa sen työryhmän mietinnön s. 32 esitetyn lähtökohdan kanssa, että perilliset saavat välittömästi perittävän kuollessa oikeuden, joka nauttii perustuslain suojaa, eikä perinnön jakamista voida pitää tässä suhteessa ratkaisevana ajankohtana.

Ehdotettu säännös olisi myös omiaan johtamaan epäselvyyksiin. Se, milloin perinnönjako on katsottava toimitetuksi, ei näet aina ole yksiselitteistä. Ehdotettuun sääntelyyn liittyy lisäksi se mietinnön s. 124 esille tuotu epäkohta, että se synnyttää jaon osapuolten välille kilpailutilanteen, jossa toisen osapuolen edun mukaista on saattaa jako pian loppuun ja toisen taas viivyttää sitä. (Vastaava ongelma on osituksen osalta ollut esillä ratkaisussa KKO 2001:12.) Ehdotettu säännös voisi hallituksen esityksen antamisen ja lain voimaantulon välisenä aikana johtaa moitekanteiden nostamiseen ja muutoksenhakuun vain siinä tarkoituksessa, että perinnönjako ei tulisi loppuun toimitetuksi ennen lain voimaantuloa.

Edellä todetut ongelmat olisi mahdollista välttää, jos säännöksen soveltaminen rajattaisiin koskemaan tilanteita, joissa perittävä kuolee ehdotetun lain voimaantulon jälkeen.

Lisäksi hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu edellytys, jonka mukaan isyyden vahvistamisen yhteydessä isyyslain voimaanpanosta annetun lain 7 §:n 2 momentti on tullut jättää soveltamatta perustuslain 106 §:n tai ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan nojalla, on ongelmallinen. Käytännössä voi nimittäin tulla esiin tilanteita, joissa tuomioistuin ei ole isyyden vahvistaessaan nimenomaisesti viitannut perustuslain mainittuun säännökseen tai ihmisoikeussopimuksen mainittuun määräykseen. Ei voida pitää asianmukaisena, että oikeus perintöön riippuu siitä, millä tavalla tuomioistuin on yksittäistapauksessa perustellut ratkaisunsa.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos Tuomo Antila.

Presidentti

Mikko Könkkölä